



6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Destanlarda Biz ve Ötekinin Temsili

Representation of Us and the Other in Epics in the 6th Grade Social Studies Textbook

M. Talha ÖZALP¹, İbrahim GÜNGÖR²

Makale Bilgisi/ Article Information

Geliş/ Received: 11.10.2022
Kabul/ Accepted: 08.11.2022
Yayın/ Published: 31.12.2022

Araştırma makalesi/ Research article

Doi: 10.47155/mamusbbd.1187479

Kaynakça Bilgisi/ Citation Information

Özalp, M. T., & Güngör, İ. (2022). 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan destanlarda biz ve ötekinin temsili. *Maarif Mektepleri Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(2), 27-42.
<https://doi.org/10.47155/mamusbbd.1187479>

Özalp, M. T., & Güngör, İ. (2022). Representation of us and the other in epics in the 6th-grade social studies textbook. *Maarif Mektepleri International Journal of Social and Humanistic Sciences*, 5(2), 27-42.
<https://doi.org/10.47155/mamusbbd.1187479>

Öz


Bu çalışmanın amacı 6. sınıf sosyal bilgiler kitaplarında yer alan destanların içindeki biz ve öteki olgularını tespit etmek ve nasıl/niçin kurgulandıklarını belirlemeye çalışmaktır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada nitel yöntemlerden doküman inceleme yöntemi kullanılarak sosyal bilgiler ders kitapları detaylı bir şekilde incelenmiş ve destanların yalnızca 6. sınıf ders kitabında yer aldığı tespit edilmiştir. “Kültür ve Miras” öğrenme alanında, “Orta Asya’da kurulan ilk Türk devletlerinin coğrafi, siyasi, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur.” kazanımında yer alan Ergenekon, Göç ve Oğuz Kağan destanlarının tam metinlerine ders kitaplarında verilen kaynaklardan ulaşıldıktan sonra elde edilen veriler söylem analizi tekniği ile analiz edilerek metinlerde yer alan biz ve öteki olgularının kullanımı ve ilişkileri tespit ve idrak edilmeye çalışılmıştır. Bu analiz neticesinde destanlarda birçok kez biz ve öteki olgularının hayatiyet bulduğu ve farklı şekillerde temsil edildiği tespit edilmiştir. Biz olgusu Ergenekon Destanı’nda bir Türk topluluğu, Göç Destanı’nda değerli bir kaya ve Oğuz Kağan Destanı’nda bir halk kahramanı şeklinde temsil edilirken öteki olgusunun Ergenekon Destanı’nda bir dağ, Göç Destanı’nda Çinliler ve Oğuz Kağan Destanı’nda yabancı bir gergedan olarak temsil edildiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Biz, Öteki, Sosyal Bilgiler Eğitimi, Ders Kitabı, Destan


¹Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Arş. Gör.

²Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi.

 mtozalp@nevsehir.edu.tr

 0000-0002-8564-7254

 icgungor@ogr.kastamonu.edu.tr

 0000-0002-4267-5669

Abstract

This study aims to determine the us and the other phenomena in the epics in the 6th-grade social studies textbooks and to try to determine how / why they are constructed. For this purpose, Middle School Social Studies textbooks were examined in detail by using the document analysis method, which is one of the qualitative methods, and it was found that the epics were only included in the 6th-grade textbooks. Ergenekon, Göç and Oğuz Kağan epics have been obtained from the sources given in the textbooks in the field of "Culture and Heritage", achievement of "Geographical Inferences on the geographical, political, economic and cultural characteristics of the first Turkish states established in Central Asia". The data obtained were analyzed with discourse analysis technique and the use and relations of us and other cases in the texts were tried to be determined and understood. As a result of this analysis, it has been determined that we and the other phenomena have come to life in the epics and are represented in different ways. Us are represented as a Turkish community in the Epic of Ergenekon, a precious rock in the Epic of Göç and a folk hero in the Epic of Oğuz Kağan, while the other is a mountain in the Epic of Ergenekon, the Chinese in the Epic of Göç and the Epic of Oğuz Kağan was represented as a wild rhinoceros.

Keywords: *Us, Other, Social Studies Education, Textbooks, Epic*

Giriş

Küreselleşme; küresel ekonomi, sınır ötesi iletişim imkânı, uluslararası nüfus hareketliliği, teknolojinin gelişmesi ve sosyal medya araçları ile 21. yüzyılda hala önemini korumakta ve etkisi tüm dünyada giderek artmaktadır. Bu süreçte değişen dünya, toplumsal olarak da ciddi bir dönüşüm içindedir. Küreselleşme süreci ile günümüzde tarihsel ve kültürel referanslar içindeki belirli anlamların önem kazanmasıyla birlikte küreselleşme teması çerçevesinde içinde bulunduğumuz süreçte en fazla tartışılan kavramlar; "medeniyetler çatışması", "öteki", "küreselleşme", "söylem", "yeni haçlılar" gibi terimler olmuştur (Çiftçi, 2006). Günümüzün popüler kavramları arasında değerlendirilen öteki ve bu kavramın oluşumunda önemli bir belirleyici olan biz kavramı; makro ve mikro ölçekli tarihsel ve toplumsal çıkarımlar için oldukça değerlidir.

Biz ve öteki kavramının çeşitli alanlarla olan bağlamsal yakınlığı, bizlere bu kavramların farklı boyutlarını ele alma fırsatını sunmaktadır. Kalın (2016) biz ve ötekinin oluşum sürecini Doğu ve Batı medeniyetlerinin doğası ekseninde ele alarak bu kavramların şekillenmesinde toplumların siyasi, iktisadi, askeri geçmişlerinin ve farklılıkların önemine vurgu yapmaktadır. Biz ve onun karşısındaki ötekinin yaratılması süreci Tekeli (1998) tarafından toplumsal bir süreç olarak değerlendirilerek bu kavramlara kaynaklık eden toplumsal akım ve olguların; ırkçılık, soykırım, etnik merkezlik, tek kültürlülük ve yabancı düşmanlığı olduğu ifade edilmektedir. Sönmez Selçuk (2012) ise ben ve ötekinin yaratılması sürecini post modernizm bağlamında değerlendirerek post modern söylemin öznel evrensel ortak kimliklerinin artık mümkün olmadığı anlayışını yarattığını ve böylelikle insanların toplumsal kimliklerini evrensel değerler üzerinden değil tekillikler üzerinden inşa ettiğini belirtmektedir.

Biz ve öteki kavramlarının bireyler tarafından nasıl yapılandırıldığını ifade edecek olursak; birey, toplumsal unsurları ön planda tutarak kendini diğerlerinden ayıran farklılıklar üzerinden hareket ederek ben kavramına bir zemin oluşturur. Bu doğrultuda birey ben kimliği ile diğerleri arasında bir ayrıma giderek diğerlerini kendinden daha aşağıda konumlandırır ve bu durum ötekileştirmeye dönüşür (Akpinar ve Şahin, 2017). Dolayısıyla kavramsal olarak ötekini tanımlamaya çalıştığımızda bizim dışımızdaki her şey bu kavramı temsil edebilir ancak öteki kavramının toplumsal bağlamdaki karşılığını ele aldığımızda "ben" in dışındaki

kişi ya da kişilerin bu kavramın kapsamını oluşturduğu ifade edilebilir (Millas, 2000; Başkurt, 2002; İspir ve Küçükalkan, 2013; Özkesici, 2017).

Günümüzde eğitimin kültür ile olan yakın ilişkisi (Tezcan, 1978) ve eğitimin kültürü aktarma işlevi (Demirel, 1997; Gürkan, 2006; Akpınar ve İnanç, 2017; Daşdemir ve Tekin, 2018, Sarıtaş, 2020) dikkate alındığında eğitimin temel unsurlarından biri olan ve uzun yıllardır eğitim öğretim sürecinde kullanılagelen ders kitaplarının biz ve öteki kavramlarının tahlilindeki yeri bir hayli önemlidir. Ders kitapları sınıf içi etkinliklere yardım eden müfredatın önemli bir tamamlayıcısı (Kırıkçı vd., 2017) olarak ifade edilebilir. Biz ve öteki kavramları eğitim sürecinin bu tamamlayıcı metinlerinde önemli bir yönlendirici görev üstlenmektedir (Stathis, 1998). Ders kitaplarının eğitim sürecindeki destekleyici yönünün yanı sıra Kırıkçı, Öztürk ve Tuncel (2017) bu metinlerde kullanılan dile vurgu yaparak ders kitaplarında kullanılan dilin sosyal ayrışmaların oluşumunda oldukça önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bununla birlikte eğitim süreci bağlamındaki biz ve ötekinin toplumsal kimlik oluşumundaki temel gerçekliği göz önüne alındığında (Tekeli, 1998; Akpınar ve Şahin, 2017) eğitim politikalarının somut göstergelerinden biri olan ders kitaplarının bu sürece yön verdiği fikrine ulaşabiliriz.

Bireylerin kimlik inşa süreci doğrudan öteki (Devrani, 2017) ve dolayısıyla biz kavramıyla özdeşleştirilmektedir. Sosyal bilgiler dersinin kimlik oluşumu ve vatandaşlık aktarımındaki rolü ele alındığında biz ve öteki paradoksunda bu dersin belirgin bir tarafı olduğu söylenebilir. Karasu Avcı ve İbret (2018) sosyal bilgiler dersinin toplumsal kimlik oluşumunda oldukça önemli bir rol oynadığını ifade ederek politika belirleyiciler tarafından bu dersin ilkökul ve ortaokul düzeyinde okutuluyor olmasını toplumsal kimliğin erken yaşlardan itibaren kazandırılmaya çalışılmasının bir göstergesi olarak görmektedirler. Öte yandan Barr ve diğerleri (1978, s.18) sosyal bilgilerin bir ders haline gelmesinde önemli katkılar yapan Sosyal Bilgilerin Doğası (The Nature of Social Studies) adlı eserde sosyal bilgiler dersinin güçlü bir yönüne vurgu yaparak sosyal bilgileri: “Sosyal ve beşeri bilimlerin vatandaşlık eğitimi amacıyla bütünleştirilmesi yani entegrasyonu” şeklinde tanımlamaktadırlar. Özalp ve Kaymakçı (2019) ise sosyal bilgilerin ortaya çıkış amacı ve içeriği itibari ile doğrudan toplumsallaşmaya yönelik bir ders olduğunu ifade etmektedirler. Buradan hareketle kimlik, toplum ve vatandaşlık olgularının sosyal bilgiler dersi ile yakından bir bütünlük içinde olması bu dersin biz ve öteki kavramlarının şekillenmesinde ve aktarılmasında oldukça önemli bir yeri olduğunu bizlere göstermektedir.

Biz ve öteki kavramlarının tarihi ve kültürel perspektifteki yeri (Said, 1989) dikkate alındığında bu kavramların hem sosyal bilgiler dersi ile hem de tarihi ve kültürel unsurları yansıtan edebi ürünler ile ilişkili olduğunu ifade edebiliriz. Sosyal bilgiler dersindeki edebi metin kullanımı bu dersin öğretimi adına oldukça önemli bir anlayış olarak karşımıza çıkmaktadır (Kaymakçı, 2013; Beldağ ve Aktaş, 2016; Tokcan, 2016; Topçu ve Kaymakçı, 2018; Kaymakçı, vd., 2021). Öyle ki sosyal bilgiler eğitimcileri son dönemlerde gittikçe çoğalan bir oranda edebi çalışmaların bu alanın öğretimine önemli katkıların olduğunu kabul etmeye başlamışlardır (McGowan ve Guzzetti, 2003; Beldağ ve Aktaş, 2016; Tokcan, 2016; Görmez, 2018; Kaymakçı vd., 2021). Bu bağlamda Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Özel Amaçları incelendiğinde; Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öğelerin kavranması, farklı dönem ve mekânlara ait kanıtları sorgulayarak; insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri ve milli-manevi değerleri benimsemeleri gerektiği ifade edilmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018a). Bu noktada Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar başlığı altında şu ifade yer almaktadır: “Efsane, destan, masal, atasözü, halk

hikâyesi, türkü ve şiir gibi türlerden yararlanılarak sosyal bilgiler dersi edebî ürünlerle desteklenmelidir. Öğrenciler; konuları sevdirecek roman, tarihî roman, hikâye, hatıra, gezi yazısı ve fıkra gibi edebî ürünler okumaya teşvik edilmelidir” (MEB, 2018a, s.10). Buradan hareketle sosyal bilgiler öğretiminde edebi eser kullanımının oldukça önemli olduğu sonucuna ulaşılabılır.

Biz ve öteki kavramlarının sosyal bilgiler dersi bağlamındaki tahlilinde sözlü gelenek ürünleri arasında yer alan destanların yeri oldukça önemlidir. Milletlerin en değerli kültür yadigârları (Türk Dil Kurumu, 2001) ve toplumların milli hafızalarını oluşturan miraslar (Sepetçioğlu, 1992; Togan, 1985) olarak nitelendirilen destanlar, ulusların düşünce hayatlarını şekillendiren büyük medeniyet mimarisinin temel yapıtaşlarıdır (Akkuş, 2006; Şimşek, 2001). Sözlü kültürün en önemli örneklerinden kabul edilen destanlar, ortak bir tarihi geçmişe dayandığından, milli unsurların yanı sıra sosyal, siyasal ve kültürel hayatın şekillenmesinde de geniş ölçüde rol oynamıştır (Sepetçioğlu, 1992; Ekinci, 2016). Öğretmenler ve eğitimciler öğrencileri etkilemek ve onlara ilham vermek için mitolojik hikâyelerin (efsaneler ve destanların) yazılı eğitim materyallerinde yer alması gerektiğine dair olumlu bir tablo çizmektedir (Rearick, 1997). Bir eğitim filozofu olan Sohan Friedrich Herbart, 19. yüzyılın başlarında öğretmenlerin çocuklarda olumlu sosyal tutumlar geliştirmek için tarihi, edebiyatla ilişkilendirmeleri gerektiğini belirtmekte ve edebî kaynakların çocukların geçmişi anlamalarında çok önemli katkıları olacağını ifade etmektedir (McGowan ve Guzzetti, 2003). Tarihi ve edebiyatı birleştiren önemli bir çıkarım kaynağı olan destanların en önemli amacı kültür aktarımıyla beraber toplumu eğitmek olarak görüldüğü için (Tural, 1986) bu metinlerin sosyal bilgiler öğretiminde önemli bir eğitsel değer taşıdığı kabul edilmektedir (Akkuş, 2006).

Tüm bu bilgiler ışığında biz ve öteki kavramlarına ilişkin literatür incelendiğinde bu kavramların farklı boyutlarını ele alan bazı çalışmalar karşımıza çıkmaktadır. Usta (2011) Türkiye’de tarih öğretiminin sorunlarını tartıştığı çalışmasında İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarındaki iç ve dış düşman algısını incelemiştir. Çalışmada Türkiye’deki tarih yazım anlayışının biz ve öteki ayrımını yaratılmasındaki temel unsurlardan biri olduğu düşüncesi üzerinde durulmuştur. Çalışma sonucunda tarih öğretimi ve yazımının demokratikleştirilmesi, ötekileştirilen grupların bakış açılarının da nesnel bir anlayış ile aktarılması gerektiği önerilmiştir. Habermas (2012) ben ve öteki kavramlarını siyaset kuramı üzerinden ele alarak öteki olmanın temel dinamiklerini ortaya koymaktadır. Habermas’a göre öteki olmak veya ötekiyle yaşamak yeryüzünde süregelen eşitsizliklerin, çelişkilerin ve insan hakları sorunlarının ana kaynağı olarak görülmektedir. Habermas siyaset teorisi gereği cumhuriyetçi ilkeleri temel alan evrensel içeriklerden yola çıkarak bireylerin eşit haklara sahip olması için ötekine yaşam alanı açılması gerektiğini, bunun ise ötekine karşı kapanmak ile değil ötekini benimsemekle gerçekleşeceğine dair çözüm önerileri öne sürmektedir. Yıldırım (2014) 1930’lu yıllarda kullanılan tarih kitaplarındaki öteki kavramı üzerine bir değerlendirme yaptığı çalışmanın sonucunda ulusal kimliğin daha anlamlı ve tutarlı olarak inşa edilebilmesi için “öteki” kategorisine ihtiyaç duyulduğu vurgulanmıştır. Tarih ders kitaplarında “öteki” ile yapılan karşılaştırmalar üzerinden “biz” duygusuna daha anlamlı ve tutarlı bir arka plan sağlamanın amaçlandığı belirtilmiştir. Çalışmada bir öneri olarak ise incelenen dönemin uluslar için hassaslığına vurgu yapılarak eğitim sürecinde kullanılacak metinlerde birleştirici dilin önemi üzerinde durulması gerektiği ifade edilmiştir.

Kırıkçı ve diğerleri (2017) konuya teolojik bağlamda yaklaşarak 1928-2017 yılları arasında ortaokul 7. ve 8. sınıflarda okutulan sosyal bilgiler ve bu ders ile yakın ilişkili ders kitaplarındaki Yahudi ve Musevi imgesi üzerinden bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Araştırma sonucunda yaklaşık son 40 yıla kadar olan dönemde basılan ders kitaplarında Türk

vatandaşları olarak Yahudi ve Musevilere dönük ayrımcı anlam ifade eden metinlere rastlanmamıştır. Son 40 yıl içindeki kitaplar incelendiğinde ise ötekileştirme unsurlarının bu dönem içinde arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Çençen (2017) ise çalışmasında Türk ve İran tarih ders kitaplarını biz ve öteki olgusu bağlamında karşılaştırmıştır. Çalışma sonucunda İran tarih ders kitabında öteki olarak Türkler ve Türklerle İlişkiler tarihi kötüye kullanma biçimlerinden yanıltma, atlama ve yadsıma yöntemi kullanılarak işlendiği tespit edilmiştir. Constantinidou (2018) revize edilen Kıbrıs Rum Kesimi ilköğretim müfredatındaki biz ve öteki kavramlarını tarih, kimlik ve vatandaşlık bağlamında incelediği çalışmasında biz ve öteki kavramlarını doğrudan destan ve efsaneler gibi toplumsal ürünler ile bağdaştırmaktadır. Kıbrıs Rum Kesimi ilköğretim müfredatındaki başlıca mitler üzerinden bir değerlendirme yapılan çalışmada mitlerin etnik kimlik ve vatandaşlık aktarımındaki önemi üzerinde durulmaktadır. Çalışmanın sonucunda mitlerin sosyolojik, ideolojik, kültürel, toplumsal, bölgesel ve ulusal kavramları aktarmadaki rollerine vurgu yapılarak, biz ve öteki kavramlarının tanımlanmasında destan ve efsane gibi unsurların öğretmenler için önemli eğitim unsurları olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

İlgili literatür incelendiğinde Türkiye’de sosyal bilgiler eğitiminde yer alan destanların biz ve öteki olgularına göre incelendiği bir çalışma yapılmadığı görülmektedir. Bunun yanında destanların eğitim-öğretim sürecindeki kullanımları göz önüne alınarak sosyal bilgiler eğitiminde yer alan destanların biz ve öteki olgularına göre incelenmesinin hem eğitimde edebi metin kullanımı literatüründeki hem de eğitimde biz ve öteki olgusu literatüründeki önemli bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir. Eğitimde edebi metin kullanımının öneminden ve bahsi geçen literatürdeki boşluktan yola çıkılarak hazırlanan bu çalışmanın amacı 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan destanların içindeki biz ve öteki olgularını tespit etmek ve nasıl/niçin kurgulandıklarını belirlemeye çalışmaktır. Bu bağlamda ders kitabında yer verilen Ergenekon, Göç ve Oğuz Kağan Destanları biz ve öteki olgusu açısından incelenmiştir.

Yöntem

Bu çalışma amacı ve doğası gereği nitel bir araştırma olarak tasarlanmıştır (Cohen, Manion ve Morrison, 2005). Veriler nitel araştırma yöntem bilim doğrultusunda doküman analizi tekniği kullanılarak toplanmıştır. Doküman analizi araştırması, hedeflenen konuyla ilgili yazılı materyallerin incelenmesini kapsamaktadır. Özellikle eğitimle ilgili araştırmalarda veri kaynağı olarak ders kitapları, öğretim programları ve çeşitli yazışmalar kullanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Araştırmada ilk önce doküman olarak Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı’nın izni ile okullarda resmi olarak okutulan 4, 5, 6 ve 7. sınıf ilkökul ve ortaokul sosyal bilgiler ders kitapları ele alınmıştır. Ders kitaplarına 2020-2021 eğitim-öğretim yılında Eğitim Bilişim Ağı (EBA) resmi internet sitesi (<https://eba.gov.tr>) üzerinden erişilmiştir. Bu ders kitapları öncelikle araştırmacılar tarafından detaylı bir şekilde okunmuştur. Böylelikle ders kitaplarında yer alan destanlar tespit edilmiştir. Doküman incelemesinin bu aşamasında ele alınan ders kitaplarından yalnızca 6. sınıf ders kitabında destanlara yer verildiği anlaşılmıştır. Sonuç olarak araştırmada kullanılan veri kaynağı olarak Anadolu Yayıncılık tarafından hazırlanan ve Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından ders kitabı olarak kabul edilen “Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı” kullanılmıştır.

Ders kitaplarından elde edilen bu veriler söylem analizi tekniği ile analiz edilmiştir. Bu teknik metodolojide genel, kuramsal ve niceliksel yaklaşımlardan, ayrı ayrı nitelendirilen,

detaylı ve nitel yaklaşımlara geçiş için gerekli bir çabadır (Wood ve Kroger, 2000). Söylem analizi temel anlamı ile dilin incelenmesidir. Fakat bu incelemede esas olan basit bir üslup ve dilsel inceleme olmayıp, ifade edilen sözlerin epistemolojik ve semantik idraklerinden daha öteye gidip bir takım söz diziliminin arkasında yatan anlam ve içeriğin derinlemesine incelenmesidir (Van Dijk, 1997; Barker ve Galasinski, 2001). Bu bağlamda Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı'ndan edinilen destanların çözümlenmesinde biz ve öteki anlamları aranmış ve bu anlamlar çerçevesinde betimleme ve yorumlama yapılmıştır.

Bulgular

Çalışma kapsamında incelenen 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında “Kültür ve Miras” öğrenme alanında, “Orta Asya’da kurulan ilk Türk devletlerinin coğrafi, siyasal, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur.” kazanımında destanların kullanımına rast gelinmiştir. Öğretim programında bu öğrenme alanının tarih bilgisi temelli kazanımlar içeren kültür ve kültürel mirası ön plana çıkaran bir yapıda olduğu belirtilmektedir. Öğrencilerin Kültür ve Miras öğrenme alanı dâhilindeki kazanımlarda Türk kültürünü oluşturan temel öğelerden hareketle kültürün korunması ve geliştirilmesini sağlayacak bir millî bilincin oluşturulması ve kültürel öğelerin bir toplumu diğer toplumlardan ayıran özellikler olduğunu kavramaları ve Türk kültürünün dünya kültürel mirasının renklenmesine ve zenginleşmesine nasıl katkı sağladığının öğretilmesine yönelik içeriklerden oluştuğu ifade edilmektedir (MEB, 2018a). Yani bu öğrenme alanında “biz” olgusu önemli bir yer tutmakta ve ön plana çıkartılmakta iken “biz” in ötekine karşı pozitif etkilerinin de yer aldığı anlaşılmaktadır. 6. sınıf Kültür ve Miras öğrenme alanının ilk kazanımında ise öğrencilerden Orta Asya’da kurulan ilk Türk devletlerinin coğrafi, siyasal, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunmaları beklenmektedir. Öğretim programında bu kazanımda destanlardan yararlanılması ön görülmektedir (MEB, 2018b). Ders kitabında da bu öngörü doğrultusunda üç Türk destanına yer verilmiştir. Bu destanlar; Hun Dönemi’ne ait “Oğuz Kağan Destanı” Köktürk Dönemi’ne ait “Ergenekon Destanı” ve Uygur Dönemi’ne ait “Göç Destanı”dır. Kitapta bu destanların tam metinleri değil özetleri veya tam metinlerinden bazı kesitlerine yer verilmiştir. Çalışmanın devam eden kısmında bu destanlar hakkında kısa bir açıklama yapıldıktan sonra destanların tam metinleri ve kitapta yer alan şekilleri birlikte incelenmekte ve karşılaştırma yapılarak analiz edilmektedir.

Ergenekon Destanı

“Moğol ilinde Oğuz Han soyundan İl Han'ın hükümdarlığı sırasında Tatarların hükümdarı Sevinç Han Moğol ülkesine savaş açtı. İlhan'ın idaresindeki orduyu Kırgızlar ve diğer boylardan da yardım alarak yendi. İlhanın ülkesindeki herkesi öldürdüler. Yalnız il Han'ın küçük oğlu Kıyan ve eşi ile yeğeni ve Nüküz ile eşi kaçıp kurtulmayı başardılar. Düşmanın, onları bulamayacağı bir yere gitmeğe karar verdiler. Yabanî koyunların yürüdüğü bir yolu izleyerek yüksek bir dağda dar bir geçite vardılar. Bu geçitten geçerek içinde akarsular, pınarlar, çeşitli bitkiler, çayırlar, meyve ağaçları, çeşitli avların bulunduğu bir yere gelince Tanrıya şükrettiler ve burada kalmağa karar verdiler. Dağın doruğu olan bu yere dağ kemeri anlamında “Ergene” kelimesiyle “dik” anlamındaki “Kon” kelimesini birleştirerek “Ergenekon” adını verdiler. Kıyan ve Nüküz'ün oğulları çoğaldı. Dört yüz yıl sonra kendileri ve sürüleri o kadar çoğaldılar ki Ergenekon'a sığamadılar. Atalarının buraya geldiği geçittin yeri unutulmuştu. Ergenekon'un çevresindeki dağlarda geçit aradılar. Bir demirci, dağın demir kısmı eritilirse yol açılabileceğini söyledi. Demirin bulunduğu yere bir

sıra odun, bir sıra kömür dizdiler ve ateşi yaktılar. Yetmiş yere koydukları yetmiş körükle hep birden körüklediler. Demir eridi, yüklü bir deve geçecek kadar yer açıldı. İlhan'ın soyundan gelen Türkler yeniden güçlenmiş olarak eski yurtlarına döndüler, atalarının intikamını aldılar. Ergenekon'dan çıktıkları gün olan 21 Mart'ta her yıl bayram yaptılar.” (Günay, 2015).

Ergenekon destanı iki Türk ailesinin savaştan kaçması sonucunda iki dağın arasına yerleşmesini ve bu iki ailenin soyunun zaman geçtikte çoğalması neticesinde dağların arasında sıkışıp kalmalarını ve bu dağların arasından nasıl kurtulduklarını konu alan bir efsanedir. Ergenekon destanında biz olgusu Moğol ilinde Oğuz Han soyundan İl Han'ın hükümdarlığındaki Moğol ülkesi üzerinden temsil edilmektedir. Destanda yine biz; başka Türk boyu ve boyları (Tatarlar ve Kırgızlar) üzerinden temsil edilmektedir. Destanda öncelikle ötekinin bize üstünlüğüne yer verilirken, destanın devamında biz (İlhan'ın soyundan gelen Türkler) Ergenekon dağını eriterek özgürlüklerine kavuşmaktadırlar ki bu anlatılan olay biz olgusunun güç ve yeteneğine dikkat çekmektedir. Ergenekon destanı vatandaşlık eğitiminde tarihin rolü ile büyük ölçüde alakalıdır. Ergenekon destanının öğrencilerde biz üzerinden tarihe saygı bilinci uyandırmak ve medeniyet olgusunun ortaya çıkışında yaşanan süreçlerin idrak edilebilmesi hususlarında önemli bir edebi metin olduğu görülmektedir.

Göç Destanı

“Uygurların yurdunda “Hulin” isimli bir dağ vardı. Bu dağdan Tuğla ve Selenge isimli iki ırmak çıkardı. Bir gece oradaki bir ağacın üzerine gökten ilâhi bir ışık indi. İki ırmak arasında yaşayan halk bunu dikkatle izlediler. Ağacın gövdesinde şişkinlik oluştu, ilâhi ışık dokuz ay on gün şişkinlik üzerinde durdu. Ağacın gövdesi yarıldı ve içinden beş çocuk görüldü. Bu ülkenin halkı bu çocukları büyüttü. En küçükleri olan Buğu Han büyüyünce hükümdar oldu. Ülke zengin halk mutlu oldu. Çok zaman geçti. Yuluğ Tiğın isimli bir prens hükümdar oldu. Çinlilerle çok savaştı. Bu savaşlara son vermek için Oğlu Gali Tigin bir Çin prensesi ile evlendirmeğe karar verdi. Çinliler, prensese karşılık hükümdardan Tanrı dağının eteğindeki Kutlu Dağ adını taşıyan kayayı istediler. Gali Tigin kayayı verdi. Çinliler kayayı götürmek için kayanın etrafında ateş yaktılar, kaya kızınca üzerine sirke döktüler. Ufak parçalara ayrılan kayayı arabalara koyarak Çin'e taşıdılar. Memleketteki bütün kuşlar, hayvanlar kendi dilleriyle bu kayanın gidişine ağladılar. Bundan yedi gün sonra da Gali Tigin öldü. Kıtık ve kuraklık oldu. Yurtlarını bırakarak göç etmek zorunda kaldılar.” (Günay, 2015).

Göç destanının biz ve öteki açısından incelenmesi sonucunda dikkat çeken en önemli olgunun biz olgusu olduğu görülmektedir. Destanda biz olarak Uygur halkından bahsedilmektedir ve öteki olarak Çinliler gösterilmektedir. Destanda biz ayrıca Tanrı dağının eteğindeki Kutlu Dağ adını taşıyan kaya ile de temsil edilmektedir. Biz olgusu bu destanda en çok vefa ve vatan sevgisi ile yansıtılmaktadır. Kutlu Dağ adındaki kayanın vatani Tanrı dağından öteki (Çinliler) tarafından parçalara ayrılarak götürülmesi ile biz olgusunun (memleketteki bütün kuşlar, hayvanlar) kendi dilleriyle bu kayanın gidişine ağlamalarından doğan duygusallık; vatan sevgisi, birlik beraberlik, millet olma ve aidiyet duygusu geliştirme noktasında ortaya çıktığı görülmektedir.

Oğuz Kağan Destanı

“Ay Kağan’ın yüzü gök, ağzı ateş, gözleri elâ, saçları ve kaşları kara perilerden daha güzel bir oğlu oldu. Bu çocuk annesinden ilk sütü emdikten sonra konuştu ve çiğ et, çorba ve şarap istedi. Kırk gün sonra büyüdü ve yürüdü. Ayakları öküz ayağı, beli kurt beli, omuzları samur omzu, göğsü ayı göğsü gibiydi. Vücudu baştan aşağı tüylüydü. At sürülerini güder ve avlanırdı. Oğuz’un yaşadığı yerde çok büyük bir orman vardı. Bu ormanda çok büyük ve güçlü bir gergedan yaşıyordu. Bir canavar gibi olan bu gergedan at sürülerini ve insanları yiyordu. Oğuz cesur bir adamdı. Günlerden bir gün bu gergedanı avlamağa karar verdi. Kargı, yay, ok, kılıç ve kalkanını aldı ve ormana gitti. Bir geyik avladı ve onu söğüt dalı ile ağaca bağladı ve gitti. Tan ağarırken geldiğinde gergedanın geyiği almış olduğunu gördü. Daha sonra Oğuz, avladığı bir ayıyı altın kuşağı ile ağaca bağladı ve gitti. Tan ağarırken geldiğinde gergedanın ayıyı da aldığını gördü. Bu sefer kendisi ağacın altında bekledi. Gergedan geldi ve başı ile Oğuz’un kalkanına vurdu. Oğuz kargı ile gergedanı öldürdü. Kılıcı ile başını kesti. Gergedanın bağırsaklarını yiyen ala doğanı da oku ile öldürdü ve başını kesti. Günlerden bir gün Oğuz Kağan Tanrıya yalvarırken karanlık bastı. Gökten bir gök ışık indi. Güneşten ve aydan daha parlaktı. Bu ışığın içinde alnında kutup yıldızı gibi parlak bir ben bulunan çok güzel bir kız duruyordu. Bu kız gülünce gök tanrı da gülüyor, kız ağlayınca gök tanrı da ağlıyordu. Oğuz bu kıızı sevdi ve bu kızla evlendi. Günler ve gecelerden sonra bu kız üç oğlan çocuk doğurdu. Çocuklara Gün, Ay ve Yıldız isimlerini verdiler. Oğuz ormanda ava çıktığı günlerden birinde göl ortasında bir ağaç gördü. Ağacın kovuğunda gözü gökten daha gök, saç ırmak gibi dalgalı, inci gibi dişli bir kız oturuyordu. Yeryüzü halkı bu kızın güzelliğini görse dayanamaz ölüyoruz derlerdi. Oğuz bu kıızı sevdi ve onunla evlendi. Günlerden gecelerden sonra Oğuz’un bu kıızdan da üç oğlu oldu. Bu çocuklara Gök, Dağ ve Deniz isimlerini koydular. Oğuz Kağan büyük bir toy(şenlik) verdi. Kırk masa ve kırk sıra yaptırdı. Çeşit çeşit yemekler, şaraplar, tatlılar, kımızlar yediler ve içtiler. Toydan sonra Beylere ve halka Oğuz Kağan şunları söyledi:

“Ben sizlere oldum kağan
Alalım yay ile kalkan
Nişan olsun bize buyan
Bozkurt olsun bize uran
Av yerinde yürüsü kulan
Daha deniz, daha müren
Güneş bayrak gök kurıkan” (Togan, 1972).

Oğuz Kağan destanında biz olgusu Oğuz Kağan üzerinde hayatiyet bulurken; öteki olgusu ormanda yaşayan çok güçlü ve büyük bir epik gergedanda ortaya çıkmaktadır. Destanda bizim ötekine fiziki ve akli üstünlüğü görülmektedir. Oğuz Kağan, ormandaki gergedanı geyik ve ayı ile tuzağa düşürürken ötekine karşı akıl üstünlüğünü kullanmakta ve ayının arkasına saklanarak gergedanı kargı ile öldürmesi ile de ötekine fiziksel bir üstünlük sağlamaktadır. Aynı zamanda bu destanda biz, gök tüylü ve gök yeleli bir kurt olarak tasvir edilmiştir. Ayrıca bu destanda biz olgusunun Türklük üzerinden ve bazı nesne ve olaylar üzerinden destanda ortaya çıktığı görülmektedir. Örneğin; Oğuz Kağan’ın kullandığı kargı, metalik sivri bir uç ile uzunluğu 3 metreden 6 metreye kadar değişen ağır bir tahta saptan oluşan geleneksel Türk piyade silahıdır. Gök tanrı; eski Türk tanrısıdır. Toy; eski Türklükte devlet işleri konuşulup tartışıldıktan sonra eğlenilen, yenilen ve içilen karnaval türü bir toplamdır.

Tartışma ve Sonuç

Kültür, tarihle anlaşılabilir ve benimsenen bir olgudur (Sarıtaş, 2020). İnsanlık ve onun varoluşsal bütünlüğünün oluşturduğu kültürel miras, geçmişten günümüze sözlü gelenekler yoluyla korunmuş ve sonraki kuşaklara aktarılmıştır (Cerrahoğlu, 2013). Sözlü kültürün önemli bir taşıyıcısı olarak nitelendirilebileceğimiz destanlar, milletlere ait ortak bir tarihsel bütünlük içinde ulusların oluşumuna ışık tutan, milli kültürü şekillendiren ve bunun yanı sıra sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal işlevleri yerine getiren unsurlardır (Ekinci, 2016). Milletlere ait imgelerin önemli aktarım aracı olan destanlar, eğitim süreci içinde normatif bir değer taşıyan olgulardır. Ulusların çoğunlukla milli yönlerini ön planda tutma eğilimi çizen destanlar, eğitim ve öğretim faaliyetleri için bir hayli değerlidir. Destanların öğretim sürecindeki yerini görebilmek için öncelikle günümüzün eğitim – öğretim sisteminde önemini hala koruyan ders kitaplarına bakılması gerekir.

Toplumsallaşma sürecinin oluşumuna katkı sağlayan en önemli kuruluşlardan biri olan öğretim kurumlarında okutulan dersler, kendi teorik bağlamlarının yanı sıra benimsenmesi istenen değer yargılarının da aktarıcısı konumundadır. Birçok kültürel unsuru bünyesinde barındıran sosyal bilgiler dersi de öğrenim çağındaki çocukların içinde buldukları toplumların geçmişini, bugününü ve geleceğini anlamaları ve tanımalarını sağlamaktadır (Çengelci, 2013). Diğer taraftan sosyal bilgilerin dört evrensel amacından biri olarak kabul edilen “inanç ve değerlerin incelenmesi” hedefi (Barth ve Demirtaş, 1997) bu çalışma ile ele aldığımız konunun yakın ilişkisini ayrıca ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda yukarıda ifade edildiği üzere toplumsal birer ürün olan destanlar araştırmamızın ana kaynağını teşkil etmektedir. Araştırmada 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı bağlamında ele alınan destanlardaki biz ve öteki kavramlarının tahlili, Türk milletinin bu ürünlerde işlenmiş olan ulusal kimliğine dair hem kendi hem de diğer toplumlar açısından olumlu ya da olumsuz öğeler barındıran birçok işareti görmemize yarar sağlamaktadır.

Araştırma bulguları incelendiğinde milli kültürümüzde oldukça önemli bir yeri olan Ergenekon Destanı’nda biz ve ötekini ihtiva eden unsurlara rastlanıldığı görülmektedir. Uzun süre yaşanan dağların arasında bir bölgenin artan nüfus ve yiyecek sıkıntısı gibi çeşitli nedenlerle yaşanılmaz hale gelmesi ve demirden bu dağın eritilip insanların Ergenekon’dan ayrılışının işlendiği bu destan Türk toplumuna atalarının ne kadar güçlü, yılmaz ve cengâver olduğunu göstermektedir. Burada biz unsurunu bütünleyen temel öge kahramanlıktır. Turan (1998), araştırma bulguları ile örtüşen bu unsura dikkat çekerek Ergenekon Destanı’nın en önemli niteliğinin ve onu diğer destanlardan ayıran şeyin, destanın kolektif bir kahraman ekseninde temellendirilmiş olmasını gerekçe göstermektedir. Diğer taraftan destandaki öteki unsurlarına bakıldığında, ötekinin hâkimiyet veya var olma mücadelesi nedeniyle ortaya çıktığını görüyoruz ki bu da öteki olgusunun hâkimiyet düşüncesi ile biz olgusunun içinden çıkabileceğini ortaya koymaktadır. Ergenekon Destanı’nın ana eksenini “Kök Türklerin yeni bir devlet kurması” (MEB, 2018b, s.46) düşüncesinin oluşturduğu düşünüldüğünde, bu destanda biz ve öteki unsurlarına rastlamanın oldukça doğal ve hatta destanın ait olduğu dönemin şartlarını düşünecek olursak toplumsal birlikteliğin inşası adına gerekli bir durum olduğu ifade edilebilir. Bu durum Ergenekon Destanı’ndaki biz ve öteki kavramlarının ne yönde anlam ifade ettiğini ortaya koyması bakımından önemlidir.

Göç Destanı araştırmamıza konu olan diğer bir destandır. Biz kavramına ait unsurların dikkat çektiği Göç Destanı’nda bu unsuru oluşturan öge “Türk milletinin devamlılığı ve toprağın kutsallığı”dır. Göç, örgütlenmeye ve milli unsurların toplum nezdinde olgunlaşmasına yol açan bir olgu olarak değerlendirildiğinde destanda toplumsal kurallara

uymanın önemi biz duygusunun oluşmasının altında yatan etkenlerden biri olarak değerlendirilebilir. Destanda yer alan şu pasaj bu durumu çok iyi ifade etmektedir (Günay, 2015): "...Çinliler, prensese karşılık hükümdardan Tanrı dağının eteğindeki Kutlu Dağ adını taşıyan kayayı istediler. Gali Tigin kayayı verdi... Memleketteki bütün kuşlar, hayvanlar kendi dilleriyle bu kayanın gidişine ağladılar. Bundan yedi gün sonra da Gali Tigin öldü. Kıtık ve kuraklık oldu. Yurtlarını bırakarak göç etmek zorunda kaldılar..." Bu durum aidiyet kavramı çerçevesinde biz unsurunun önemini ortaya koymaktadır. Göç destanında öteki unsuru ise araştırma bulgularında da ifade edildiği üzere destanda geçen karşı bir güç olan Çinlilerin faaliyetlerine işaret etmektedir. Hali (2016) konuya benzer bir yönden yaklaşarak göçün bir düşman (Çinliler) hilesi olduğunu ve Türk törelerinin çignenerek düşmana toprak verilmesi nedeniyle bir afet ya da lanete uğrayarak halkın vatanlarını bırakıp başka bir yere göç etmesinden kaynaklandığını ifade etmektedir. Öte yandan Koçak ve Mollaibrahimoğlu (Tarihsiz) Göktürk ve Uygur destanları üzerine gerçekleştirdikleri çalışmada Göç Destanı'nda Çinlilerin Türk milletinin ortak bilinçaltında "gölge" figürüne karşılık geldiğini ifade etmektedirler. Burada Çinlilere yani ötekine ilişkin anlam olan gölge figürü; toplumsal hayatın reddettiği, başka topluluklara ve sosyal sınıfa mensup, uğursuz ve tehditkâr bir simgedir. Buradan Göç Destanı'ndaki öteki kavramını temsil eden Çinlilerin Türk toplumunun devamlılığına zarar verebilecek bir güç unsuru olarak nitelendirilebileceği sonucuna ulaşabiliriz.

Oğuz Kağan Destanı'nı ele aldığımızda araştırma bulgularında ifade edildiği üzere Oğuz Kağan Destanı'nda biz ögesine ilişkin Oğuz Kağan'ın ön plana çıktığını görmekteyiz. Destanda Oğuz Kağan'a insanüstü nitelikler yüklenmesi onu unutulması zor toplumsal mitolojik bir figür haline getirmektedir. Bang ve Rahmeti (1936, s.11) tarafından Uygurca aslından günümüz Türkçesine çevrilen "Oğuz Kağan Destanı" adlı eserde biz ögesini temsil eden Oğuz Kağan'ın "...Bu çocuğun yüzü gök, ağzı ateş gibi kızıl... çiğ et çorba ve şarap istedi... dile gelmeye başladı. 40 gün sonra büyüdü, yürüdü ve oynadı..." şeklinde tanımlandığı görülmektedir. Oğuz Kağan biz olarak destanda akıl ve güç bağlamında temsil edilirken, öteki unsurunu ise hayvan motifi temsil etmektedir. Şu ifadeye bakıldığında (Togan, 1972): "...Bir geyik avladı ve onu söğüt dalı ile ağaca bağladı ve gitti... Bu sefer kendisi ağacın altında bekledi... Gergedan geldi ve başı ile Oğuz'un kalkanına vurdu. Oğuz kargı ile gergedanı öldürdü..." Oğuz Kağan'ın zeki ve yetenekli bir figür olarak gücü (ötekini) simgeleyen gergedana karşı üstünlük sağladığı görülmektedir. Onay (2013) biz ve ötekini oluşturma açısından değerlendirebileceğimiz Oğuz Kağan Destanı içerisinde işlenen temel konuların Oğuz'un cihan fethini gerçekleştirme arzusu ve bu düşüncenin ortaya çıkış nedenleri olduğunu belirtmektedir. Bu ise daha önce ifade ettiğimiz gibi Türk milletinin hâkimiyet veya güç arzusunu biz kavramı etrafında temsil etmesi bakımından önemlidir.

İnsanın doğası gereği tarihin hiçbir kesitinde ötekinin olmadığı bir dönem hayal etmek düşünülemez. Bu bakımdan ele aldığımız Ergenekon, Göç ve Oğuz Kağan destanları da niteliksel olarak milli unsurlar çerçevesinde biz ve öteki kavramlarına çeşitli temsiller sunmaktadır. Bu temsilleri; ekolojik-coğrafi unsurlar, hakimiyet mücadelesi ve beşeri varlıklar üzerinden oluşturup, toplumu yüceltme amacı taşıyan mitolojik unsurlar olarak üç grupta ele alabiliriz. Ergenekon, Göç ve Oğuz Kağan destanlarında biz ve ötekini şekillendiren milli kültür öğeleri ile bütünleşmiş imgeler; savaş, idare, boy, ölüm, kurtuluş, çoğalmak, ata, göç, yurt, Türk, hayvan, vatan sevgisi, doğa unsurları ve mitolojik unsurlar karşımıza çıkmaktadır. Bu unsurlar ele alınan destanların hemen hepsinde biz ya da ötekini temsil eden birer olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Öneriler

Araştırma kapsamında incelenen destanlarda; milli birlik, beraberlik ve aidiyet duygularının temel teşkil ettiği biz kavramı çoğunlukla; akıl üstünlüğü, güç üstünlüğü ve soy üstünlüğü olarak anlam kazanmaktadır. Öteki ise temel manada düşmandır. Bu bakımdan destanlardaki biz ve öteki milli belleğin oluşumunda geçmişte ve hala günümüzde, toplumu bir arada tutma ve tarih bilinci oluşturma bakımından milletlere ait göstergeler olarak kendinde hayat bulmaktadır. Destanların bu öneminden dolayı sosyal bilgiler 4. 5. ve 7. sınıf ders kitaplarında da destanlara yer verilebilir. Ders kitabında yer verilen destanlardaki biz ve öteki olgusunun öğrenciler tarafından daha iyi idrak edilebilmesi için bu yönde etkinliklere yer verilebilir. Yapılacak sonraki araştırmalarda öğretmenlerin bu destanları derslerinde nasıl kullandıkları gözlenebilir ve öğretmenlerin konu hakkındaki görüşlerine başvurularak destanlardaki biz ve öteki olgusu farklı açılardan incelenebilir. Ayrıca farklı toplulukların sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan destanlar da ele alınarak karşılaştırmalı çalışmalar hazırlanabilir.

Extended Abstract

Representation of Us and the Other in Epics in the 6th Grade Social Studies Textbook

M. Talha ÖZALP, İbrahim GÜNGÖR

Introduction

Globalization still maintains its importance in the 21st century with the global economy, the possibility of cross-border communication, international population mobility, and the development of technology and social media tools, and its impact is increasing all over the world. During this time, the changing world is in a serious social transformation. The most discussed concepts in the current process within the framework of the globalization theme; there have been terms such as “clash of civilizations”, “other”, “globalization”, “discourse” and “new crusaders”. The other, which is considered among today's popular concepts, and the concept of us, which is an important determinant in the formation of this concept; is very valuable for macro and micro scale historical and social implications. The contextual affinity of the concept of we and the other with various fields offers us the opportunity to consider the different dimensions of these concepts. Kalın (2016) deals with the formation process of us and others in the axis of the nature of Eastern and Western civilizations and emphasizes the importance of the political, economic, and military backgrounds and differences of societies in shaping these concepts. The process of creating us and the other against him/her was evaluated as a social process by Tekeli (1998), and it was stated that the social currents and phenomena that are the source of these concepts; are racism, genocide, ethnocentrism, monoculturalism and xenophobia.

When the literature is examined, it is seen that there is no study in which the epics in the social studies education in Turkey are examined according to the facts of us and the other. In addition, considering the use of epics in the educational process, it is thought that examining epics in social studies education according to us and other phenomena will fill an important gap both in the literature on the use of literary texts in education and the literature

of us and the other in education. The aim of this study, which was prepared based on the importance of the use of literary texts in education and the gap in the aforementioned literature, is to determine the “us” and “other” phenomena in the epics in the 6th-grade social studies textbook and to try to determine how / why they were fictionalized. In this context, Ergenekon, Göç and Oğuz Kağan Epics included in the textbook were examined in terms of us and the other phenomenon.

Method

This study was designed as qualitative research due to its purpose and nature (Cohen, Manion, and Morrison, 2005). The data were collected using the document analysis technique in line with the qualitative research methodology. The data obtained from the textbooks were analyzed with the discourse analysis technique. This is a necessary effort to move from general, theoretical and quantitative approaches in technical methodology to detailed and qualitative approaches that are characterized separately (Wood and Kroger, 2000). Discourse analysis is the study of language. However, what is essential in this study is not a simple style and linguistic analysis, but an in-depth examination of the meaning and content behind a set of syntax, going beyond the epistemological and semantic comprehension of the words expressed (Van Dijk, 1997; Barker and Galasinski, 2001). In this context, in the analysis of the epics obtained from the Secondary School and Imam Hatip Secondary School Social Studies 6 Textbook, the meanings of us and the others were sought and analyzed and interpreted within the framework of these meanings.

Results and Discussion

The social studies course, which includes many cultural elements, enables children at the age of education to understand and recognize the past, present and future of the societies they live in (Çengelci, 2013). On the other hand, the aim of “examination of beliefs and values”, which is accepted as one of the four universal purposes of social studies (Barth and Demirtaş, 1997), also reveals the close relationship of the subject we are dealing with in this study. In this direction, as stated above, epics, which are social products, constitute the main source of our research. The analysis of the concepts of "we" and "other" in the epics, which are discussed in the context of the 6th-grade social studies textbook in the research, helps us to see many signs that have positive or negative elements about the national identity of the Turkish nation in these products, both for themselves and for other societies.

When the research findings are examined, it is seen that there are elements that contain us and the other in the Ergenekon Epic, which has a very important place in our national culture. This epic, in which a region among the mountains that has been lived for a long time has become unlivable due to various reasons such as increasing population and food shortage, and this mountain is melted from iron and the departure of people from Ergenekon is depicted, shows the Turkish society how strong, indomitable and almost warlike their ancestors were. Here, the main element that integrates us element is heroism. The Epic of Göç is another epic that is the subject of our research. In the Epic of Migration, in which the elements of the concept of we draw attention, the element that constitutes this element is the “continuity of the Turkish nation and the sanctity of the land”. When migration is considered a phenomenon that leads to organization and the maturation of national elements in the eyes of society, the importance of complying with social rules in the epic can be considered as one of the factors underlying the formation of the feeling of we. When we consider the Oğuz Kağan Epic, we see that Oğuz Kağan comes to the fore regarding the “we” element in the

Oğuz Kağan Epic, as expressed in the research findings. Attributing superhuman qualities to Oğuz Kağan in the epic makes him a social mythological figure that is difficult to forget.

Due to human nature, it is unthinkable to imagine a period in which there is no other in any part of history. In this respect, the epics of Ergenekon, Göç and Oğuz Kağan, which we have discussed, also offer various representations of the concepts of us and the other within the framework of qualitatively national elements. These representations; Ecological-geographical elements, the struggle for dominance, and the mythological elements that aim to glorify the society can be considered into three groups. In the epics of Ergenekon, Göç and Oğuz Kağan, images integrated with national cultural elements that shape us and the other; war, administration, stature, death, liberation, reproduction, ancestor, migration, homeland, Turkish, animal, patriotism, nature elements and mythological elements appear before us. These elements appear as facts representing us or the other in almost all of the epics discussed.

Kaynaklar

- Akkuş, Z. (2006). Sosyal bilgiler öğretiminde destanların kullanımı. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 141, 31-48.
- Akpınar, M., & Genç, İ. (2017). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kültür kavramına ilişkin görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25(1), 249-268.
- Akpınar, S., & Şahin, B. (2017). Orhan Pamuk romanlarında “öteki”. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 5(11), 330-344.
- Bang, W., & Rahmeti, G.R. (1936). *Oğuz Kağan Destanı*. İstanbul: Burhanettin Basımevi.
- Barker, C., & Galasinski, D. (2001). *Cultural studies and discourse analysis: a dialogue on language and identity*. London: Sage
- Barr, R.D., Barth, J.L., & Shermis, S.S. (1978). *The nature of social studies*. ETC Publications.
- Barth, J., & Demirtaş, A. (1997). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: YÖK/Dünya Bankası Yayınları
- Başkurt, İ. (2002). Eğitimde çocuk ve “öteki”nin kimliği problemi. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5, 113-141.
- Beldağ, A., & Aktaş, E. (2016). Sosyal bilgiler öğretiminde edebî eser kullanımına ilişkin öğretmen ve öğretmen adaylarının görüşleri. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 953-981. <https://doi.org/10.17556/jef.72887>
- Cerrahoğlu, M. (2013). Destanların eğitimdeki işlevi/ atasözlerinin destan metinleri ile öğretilmesi. *Turkish Studies*, 8(13), 633-644.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2005). *Research methods in education*. (5th ed.). London: Routledge.
- Constantinidou, M.A. (2018). History and citizenship: Does the reformed Greek Cypriot primary history curriculum include myths and legends that represent the ‘other’?. *History Education Research Journal*, 15(2), 206–15. <https://doi.org/10.18546/HERJ.15.2.04>
- Çençen, N. (2017). Biz ve öteki örnekleminde Türk ve İran tarih ders kitaplarının karşılaştırılması. *Journal of Human Sciences*, 14(2), 1327-1337. <https://doi.org/10.14687/jhs.v14i2.4521>
- Çengelci, T. (2013). Sosyal bilgiler dersinde yararlanılan toplumsal ve kültürel kaynakların belirlenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(43), 219-236.

- Çiftçi, İ. (2006). *Uluslararası ilişkilerde 'öteki' kavramı ve Avrupa birliği ile islam konferansı örgütü'nün 2002 İstanbul buluşmasında 'Türk modeli' söylemi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Daşdemir, İ., & Tekin, S. (2018). Sosyal bilgiler ders kitaplarında Türk-kültür öğelerinin kullanımı. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 18(1), 215-228.
- Demirel, Ö. (1997). *Öğrenme sanatı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık
- Devrani, E.P. (2017). Medyada "öteki"nin temsili: etnik komediler. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 5(2), 926-949. <https://doi.org/10.19145/e-gifder.321649>
- Ekinci, N. (2016). Türk dünyasında ulusal kimliklerin inşasında Manas Destanına siyasal iletişim açısından bir yaklaşım. *Akademik Bakış Dergisi*, 58, 380-391.
- Görmez, E. (2018). Ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan edebi eserler üzerine bir inceleme. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*. 5(30), 4291-4296.
- Günay, U. (2015). Türk destanları. <http://www.dilimiz.com/tarih/destanlar>. Erişim Tarihi: 20.05.2019.
- Gürkan, T. (2006). Eğitim ve öğretim programları ile ilgili temel kavramlar. İçinde M. Gültekin (Ed.), *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme* (4. Baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları.
- Habermas, J. (2012). *Öteki olmak, ötekiyle yaşamak siyaset kuramı yazıları* (6. Baskı). Yapı kredi Yayınları.
- Hali, S. (2016). Göç Destanı ve Türk kültüründe göç. İçinde T. Çetin ve A. Meydan (Ed.), *Türk Kültüründe Coğrafya II*, 1. Baskı (ss.351-366). Pegem Akademi.
- İspir, N., & Küçükalkan, G. (2013). "Ben" ve "öteki" ilişkisinde insan ve diğerleri. *Atatürk İletişim Dergisi*, 5, 1-10.
- Kalın, İ. (2016). *Ben, öteki ve ötesi İslam ve Batı ilişkileri tarihine giriş* (3. Baskı). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Karasu Avcı, E., & İbret, Ü.B. (2018). Toplumsal kimliğin oluşumunda sosyal bilgiler dersinin rolünün incelenmesi: sosyal bilgiler öğretim programları (1968, 1998, 2005). *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (29), 336-375. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.384963>
- Kaymakcı, S. (2013). Sosyal bilgiler ders kitaplarında sözlü ve yazılı edebî türlerin kullanım durumu. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (20), 230-255.
- Kaymakcı, S., Turgut, T., & Özalp, M.T. (2021). Sosyal bilgiler öğretiminde çözümlemeli öykünün kullanımına yönelik öğretmen adaylarının görüşleri. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 11(4), 2080-2097. <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.996191>
- Kırıkçı, C.A., Öztürk, C., & Tuncel, G. (2017). Sosyal bilgiler ve kapsamındaki ders kitaplarında Yahudi/Musevi imgesi (1928-2017). *International Journal of Field Education*, 3(2), 72-91.
- Koçak, A., & Mollaibrahimoğlu, Ç. (tarihsiz). *Göktürk ve Uygur göç destanları üzerine bir inceleme*. Erişim Adresi: https://www.academia.edu/20782954/G%C3%96KT%C3%9CRK_VE_UYGUR_G%C3%96%C3%87_DESTANLARI_%C3%9CZER%C4%B0NE_B%C4%B0R_%C4%B0NC_ELEME
- McGowan, T., & Guzzetti, B. (2003). Edebiyat Temelli Sosyal Bilgiler Öğretimi. Çev: A. Doğanay, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 11(11), 35-44.

- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2018a). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar)*. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2018b). *Ortaokul ve imam Hatip ortaokulu sosyal bilgiler 6 ders kitabı*. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Millas, H. (2000). *Türk romanı ve 'öteki' ulusal kimlikte yunan imajı*. Sabancı Üniversitesi Yayınları.
- Onay, İ. (2013). Türk kültür tarihi bakımından oğuz kağan destanı ve önemi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 171(171), 29-44.
- Özalp, M.T., & Kaymakçı, S. (2019). Sosyal bilgiler ve toplumsal değerler. İçinde B. Ü. İbret ve S. Kaymakçı (Eds.) *Sosyal Bilgiler ve Toplum*, (ss.143-164). Pegem A Yayıncılık.
- Özkesici, E. (2017). *"Öteki" kavramı üzerine görsel çözümler* (Yayımlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi). Hacettepe Üniversitesi. Ankara.
- Rearick, J. (1997) *Greek Myths: 8 short plays for the classroom*. New York: Scholastic Professional Books.
- Said, E.W. (1989). Representing the colonized: Anthropology's interlocutors. *Critical Inquiry*, 15(2), 205-25.
- Sarıtaş, D. (2020). Güncel fen bilimleri öğretim programının bilim-kültür-bilim tarihi ilişkisi açısından incelenmesi ve uygun bir ilişki için kuramsal öneriler. *Eğitimde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 3(1), 28-38.
- Segal, U. A. (2019). Globalization, migration, and ethnicity. *Public health*, 172, 135-142.
- Sepeçioğlu, M.N. (1992). *Karşılaştırmalı Türk destanları*. İstanbul: İrfan Yayınları.
- Sönmez Selçuk, S. (2012). Postmodern dönemde farklılığın kutsanması ve toplumun parçacillaştırılması: "öteki" ve "ötekileştirme". *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 15(2), 78-99.
- Stathis, P. (1998). *"Yunan ve Türk tarih ders kitaplarında 'ben' ve 'öteki' imgeleri"*, tarih eğitimi ve tarihte 'öteki' sorunu. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Şimşek, A. (2001). Tarih eğitiminde efsane ve destanların rolü. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(3), 11-21.
- Tekeli, İ. (1998). *Tarih yazımı üzerine düşünmek*. Dost Kitabevi.
- Tezcan, M. (1978). Kültür ve eğitim ilişkileri. *Eğitim ve Bilim*, 3(15), 3-16.
- Togan, Z.V. (1972). *Oğuz Destanı*. Ahmet Sait Matbaası.
- Togan, Z.V. (1985). *Tarihte usul*. Enderun Kitabevi.
- Tokcan, H. (2016). Sosyal bilgilerde sözlü ve yazılı edebiyat incelemeleri. Pegem A Yayıncılık.
- Topçu, E., & Kaymakçı, S. (2018). Sosyal bilgiler öğretiminde menkıbelerin kullanılma durumuna ilişkin öğretmen görüşleri. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 281-305. <https://doi.org/10.17556/erziefd.400021>
- Tural, S.K. (1986). Tarihçinin edebiyat dünyasından alması gerekenler veya metoda ait düşünceler. *Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi*, 24(1), 103-117.
- Turan, M. (1998). *Türk destanları*. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (2001). *Türkçe sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Usta, N. (2011). Türkiye'de tarih öğretiminin sorunlarına bir örnek: Kemal Kara'nın 'İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük' ders kitabında iç ve dış düşman algısı. *Erciyes Üniversitesi. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 163-182.

Van Dijk, T.A. (Ed.). (1997). *Discourse as structure and process* (Vol. 1). Sage.

Wood, L. A., & Kroger, R.O. (2000). *Doing discourse analysis: methods for studying action in talk and text*. Sage.

Yıldırım, T. (2014). Tarih ders kitaplarında “öteki” kurgusu: 1930’lı yıllar üzerine bir değerlendirme. *Turkish History Education Journal*, 3(1), 62-89.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Nitel araştırma yöntemleri* (7. Baskı). Seçkin Yayıncılık.



Yazar beyanları/Statements of the authors

Etik	Ethic
<ul style="list-style-type: none">✓ “6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Destanlarda Biz ve Ötekinin Temsili” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş olup, toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.✓ Bu çalışmada hayvan deneylerine veya insan ile ilgili uygulamalara yer verilmediğinden etik kurul izni alınmamıştır..	<ul style="list-style-type: none">✓ Scientific, ethical and citation rules were followed during the writing process of the study titled “<i>Representation of Us and the Other in Epics in the 6th Grade Social Studies Textbook</i>”, no falsification was made on the collected data and this study was not sent to any other academic publication medium for evaluation.✓ Ethics committee approval was not obtained because animal experiments or human-related practices were not included in this study.
Yazar Katkıları	Contribution of Authors
<ul style="list-style-type: none">✓ Bu çalışmada birinci yazarın katkı oranı %80 (araştırma probleminin belirlenmesi, yöntemin tasarımı, derlemenin toplanması ve analizi, yazma) ve ikinci yazarın katkı oranı %20 olarak belirlenmiştir (literatür taraması ve araştırmanın eleştirel analizi).	<ul style="list-style-type: none">✓ In this study, the contribution rate of the first author was determined as 80% (determining of research problem, design of the method, collecting and analysis of collection, and writing) and the contribution rate of the second author was determined as 20% (literature review and critical analysis of the research).
Çatışma Beyanı	Conflict Statement
<ul style="list-style-type: none">✓ Makalemiz ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması yoktur ve yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.	<ul style="list-style-type: none">✓ There is no financial conflict of interest with any institution, organization, person related to our study and there is no conflict of interest between the authors.